

PRIMÁRNÍ A PREPRIMÁRNÍ VZDĚLÁVÁNÍ S AKCENTEM NA ELIMINACI RIZIK V KONTEXTU ZAJIŠTĚNÍ ROVNÝCH PŘÍLEŽITOSTÍ

PROVÁZKOVÁ STOLINSKÁ, D., RAŠKOVÁ, M., & ŠMELOVÁ, E., 2021. *Primární a preprimární vzdělávání s akcentem na eliminaci rizik v kontextu zajištění rovných příležitostí*. Olomouc: Pedagogická fakulta Univerzity Palackého, 2021. 69 s. ISBN 978-80-244-6099-4.

Kniha vznikla v souvislosti s výzkumným projektem „Společenské aspekty inkluze v základním vzdělávání v kontextu mezinárodního výzkumu“ č. 4401/11, řešeným členy katedry primárního a preprimárního vzdělávání Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci. Cílem výzkumného projektu bylo zjistit, jaký je v současnosti stav ve školách z hlediska připravenosti školního i společenského prostředí jako základní podmínky vzdělávání dětí předškolního a mladšího školního věku.

V úvodu autorky směřují pozornost k Národnímu akčnímu plánu inkluzivního vzdělávání, jehož záměrem je hledání příležitostí pro eliminování rizik a podpora rovných příležitostí pro vzdělávání, kdy determinantou je řešení přístupu k inkluzivnímu vzdělávání.

Publikace má pět kapitol. V první kapitole Česká škola v proměnách aneb Víze její transformace v moderní systém autorky na základě vývoje české školy ve 20. století krátce charakterizují nynější školské uspořádání, vysvětlují vztah pojmů integrace a inkluze a jejich působení ve školním prostředí.

Ve druhé kapitole Činitelé edukačního procesu v kontextu proměny jejich pojetí autorky poukazují na to, že dochází k proměně pojetí dítěte a jeho vzdělávacích potřeb a jedním z hlavních cílů vzdělávání se stává socializace dítěte. Konstatují, že je potřeba znát názory a postoje učitelů, poněvadž ti jsou hlavními aktéry všech reforem, přiměřeného způsobu prezentace informací, konstruktivistického pojetí vzdělávání, učiva, průřezových témat. Krátce se zmiňují i o pozici školního asistenta a jeho náplni práce.

Kroky směrem k transformaci české školy deklarující zajištění rovných příležitostí dětí a žáků ve vzdělávání je název třetí kapitoly. Jako tyto kroky autorky označují odklon od encyklopedismu ve vzdělávání a ztotožnění se s trendem rozvoje kompetencí pro život, rovné příležitosti ve vzdělávání, integraci a inkluzi, návaznost mateřské školy (dále jen MŠ) a prvního stupně ZŠ – povinné předškolní vzdělávání v roce života dítěte, který předchází jeho nástupu do povinného školního vzdělávání.

Ve výzkumném šetření, jež se zaměřilo na integraci (výzkum byl uskutečněn před novelou školského zákona o inkluzi), byla zjišťována oblíbenost integrovaných žáků a zda tito žáci ovlivňují charakterovou strukturu třídy na prvním stupni ZŠ. Šetření probíhalo ve čtyřech třídách čtyři vyučovací hodiny. Autorky každou třídu, která byla zařazena do výzkumu, charakterizovaly a speciálně se vyjádřily k integraci v této třídě před výzkumem. Zvolily a uplatnily výzkumné techniky, jimiž byl sociometrický dotazník na téma „zakládání firmy“, neřízené pozorování a rozhovor s třídním učitelem. Není však uvedeno, ve kterých třídách podle stupně byl dotazník zadán. V jedné ze čtyř tříd uskutečnily autorky kazuistiku integrovaných dětí, uvedly zjištěné sociální vazby a jejich podstatné znaky. Popsaná zjištění ukazují, že situace žáků, kterých se integrace týká, není jednoduchá. Jsou považováni za neoblíbené a ani jednou je nikdo neuvedl jako dobrého kamaráda.

Položky sociometrického dotazníku jsou uvedeny v příloze 1 a je pozitivní, že u každé z otázek je uvedeno, k jakému zjištění otázka směřovala. Výsledky, tedy odpovědi žáků, však uvedeny nejsou, což je škoda, poněvadž poznat je by bylo velmi pedagogicky přínosné. Kapitola je doplněna tabulkami s doprovodnými daty.

Čtvrtá kapitola se nazývá Podpora vize inkluzivního přístupu ke vzdělávání. Autorky popsaly výzkumné šetření u 53 dětí předškolního věku – odpovědi na 10 otázek zaměřených na význam slov **láska mezi lidmi, způsoby projevů lásky dětí a způsoby projevů lásky k dětem** – nestrukturovaným individuálním interview a uvedly výsledky. U předškolních dětí se objevují nejprve jednostranná přátelství, jež ovlivňuje prostředí. Podařilo se jim také zjistit, že děti s vytvořenými vazbami vzájemného přátelství bývají společensky více interaktivní. Hlavním aktérem, který podporuje internalizaci, podílí se na vytváření konceptu kamarádství, vytváření příležitostí k chápání a uvědomění si místa ve skupině, je učitel.

Pátá kapitola nese název Výzkumné pojetí internalizace v podmínkách mateřské školy. Extenzivní výzkumnou metodou strukturovaného

interview byly dětem předškolního věku a žákům 1. a 4. třídy ZŠ tentokrát pokládány otázky v souladu se záměrem poznat jejich **pojetí kamarádství**, tedy co si pod kamarádstvím představují, a to v kontextu důrazu na společnou činnost, uspokojování vlastních potřeb a posílení vlastního statusu. Jsou uvedeny srozumitelné grafy s doplňujícím označením, komparace a interpretace výsledků, a poněvadž se jedná o kvalitativní výzkumný přístup, rovněž ilustrativní výběr z odpovědí dětí. Shrnutí výsledků výzkumného šetření je zasazeno do teoretického rámce, který se opírá o psychologické teze. Výsledky, tj. odpovědi pěti dětí předškolního věku, jsou uvedeny v příloze 2.

Následně je popsán experiment, jehož cílem bylo zjistit možnosti podpory učitelem řízeného rozvoje pozitivních vztahů dětí v inkluzivním prostředí školy. Byl realizován v 15 MŠ, v nichž učitelé uskutečnili cílenou činnost zaměřenou na rozvoj sociálně-emočních kompetencí u dětí předškolního věku, a v 15 MŠ jakožto kontrolní skupině. Obsahem 15 řízených aktivit byla nejprve motivační slovní rozcvička, poté děti vyslechly příběh a následovala diskuse s dohlížením na dodržování pravidel. Autorky připomínají, že zcela jistě se i v kontrolní skupině podporoval rozvoj emočních kompetencí. Toto však nebylo cíleně plánovitě zařazeno do aktuální vzdělávací nabídky. U experimentální skupiny se ukázalo, že téma rozpoznávání a regulace emocí je pro děti předškolního věku zajímavé a že učitelky pracují s těmito tématy s uspokojením. Přidávaly další způsoby rozvíjení sociálně-emočních kompetencí a získávaly pro toto rozvíjení i rodiče. Výsledky byly diskutovány s psychology, se speciálními pedagogy a s didaktiky pro předškolní vzdělávání, kteří se podíleli na vytváření metodických postupů.

Celkové uspořádání publikace splňuje hned dvojí vzor pro psaní závěrečné práce pro studující učitelství pro mateřské školy a učitelství 1. stupně ZŠ. Zpracování informací o tématu v teoretické části je dobrým příkladem zpracování obsahu. Výzkumná šetření i zpracování výsledků mohou být metodologickou oporou. Nabízí se také možnost využít publikaci v seminářích, přinejmenším pro studující obou výše jmenovaných oborů. Seznam použité literatury může být nejen studujícím, ale i učitelům obou stupňů vzdělávání dobrým vodítkem při hledání odborných zdrojů k tématu inkluze. Vzhledem k individualizaci vzdělávání, která na školách obou stupňů probíhá, ale po jejímž ještě větším zintenzivnění se stále volá, jsou i oba dotazníky zařazené v přílohách dobrým příkladem, popř. využitelným vzorem nejen pro

studující, ale opět i pro učitele na těchto stupních škol, kteří se budou zamýšlet nad tématem kamarádství mezi dětmi (žáky) či tématy jinými nebo při zpracovávání některých morálních problémů.

Téma inkluze, vytváření a udržování inkluzivního prostředí ve školách jako její nezbytné podmínky je a bude stále aktuální. Děti odrůstají a ze školského systému odcházejí, ale přicházejí děti nové a opět musí učitelé MŠ i prvního stupně ZŠ intenzivně, systematicky, soustavně a promyšleně s dětmi pracovat tak, aby v prostředí pro vzdělávání v zájmu inkluze eliminovali rizika v kontaktech mezi dětmi, zajišťovali rovné příležitosti pro všechny a cíleně podporovali prosociální chování, což je pro úspěšnou socializaci a personalizaci jak dětí intaktních, tak inkludovaných nezbytné.

Autor recenze

doc. PaedDr. Radmila Burkovičová, Ph.D.

Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, Fráni Šrámka 3, 709 00 Ostrava, Česká republika

e-mail: Radmila.Burkovicova@osu.cz

Přijato: 10. 5. 2024

Link to this article: <https://doi.org/10.11118/lifele20241401085>

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 (CC BY-NC-ND 4.0) International License

